

Bonger Bulletin

Is te verwachten dat de strafbaarstelling van 4-FA van invloed is op gebruik?

Annemieke Benschop & Dirk J. Korf

Inleiding

Vanaf 2010 worden in toenemende mate Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS) aangetroffen op de drugsmarkt. Het Europese waarnemingscentrum voor drugs en drugsverslaving (*European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*) monitorde eind 2016 meer dan 620 NPS en daar komt ongeveer elke week een nieuw middel bij (EMCDDA, 2017). NPS vertegenwoordigen een veelheid aan verschillende middelen, waaronder synthetische cannabinoïden, stimulantia en psychedelica (Zawilska & Andrzejcza, 2015).

NPS worden gemarket als legale alternatieven voor conventionele illegale middelen. In de NPS definitie van het EMCDDA is de legale status ook een kernbegrip: *“synthetische of van nature voorkomende stoffen die niet worden gecontroleerd onder de internationale wetgeving en vaak worden geproduceerd om de effecten van gecontroleerde drugs na te bootsen”* (EMCDDA, 2014). In verschillende buitenlandse studies worden legaliteit, beschikbaarheid en betaalbaarheid vaak gerapporteerd als motieven voor NPS gebruik (Barratt, Cakic & Lenton, 2013; Corazza et al., 2014; Measham et al., 2010; Sande, 2016; Sossan & Kjellgren, 2016; Sutherland et al., 2017; Wersé & Morgenstern, 2012; Winstock et al., 2015).

In de meeste landen is ecstasy, na cannabis, de meest populaire illegale drug en een verstoring van de ecstasymarkt kan daardoor duidelijk merkbare gevolgen hebben en leiden tot de opkomst van andere, vergelijkbare middelen. Rond 2009 ging een dalende zuiverheid en beschikbaarheid van ecstasy (MDMA) in het Verenigd Koninkrijk gepaard met de opmars van mephedrone (4-MMC) (Measham et al., 2010). Direct nadat het middel in april 2010 was in opgenomen in de *Misuse of Drugs Act* rapporteerde een meerderheid van Britse gebruikers in een grote websurvey minder mephedrone te zijn gaan gebruiken (Carhart-Harris, King & Nutt, 2011), maar volgens anderen bleef mephedrone in het Verenigd Koninkrijk onverminderd populair (Hockenfull, Murphy & Paterson, 2016; Winstock, Mitcheson & Marsden, 2010) en werd het in Londen gay nachtclubs Londen zelfs vaker gebruikt dan ecstasy (Wood et al, 2012).

Ook in Nederland deed mephedrone zijn intrede tijdens een periode van verminderde kwaliteit op de ecstasymarkt (Brunt et al. 2011), maar het middel is hier nooit echt aangeslagen en reeds voordat het in oktober 2011 werd opgenomen in de Opiumwet was het al vrijwel van de radar verdwenen (Benschop, Nabben & Korf, 2011; Van Laar et al., 2012). 4-FA (4-fluoramfetamine of 4-FMP) verscheen in dezelfde periode op de drugsmarkt en werd gepromoot als ‘ecstasy-light’. Waar mephedrone al snel weer verdween, veroverde 4-FA wel een

plek op de markt (Linsen et al., 2015; Niesink, Croes & Brunt, 2016). In een Amsterdamse survey onder clubbers en ravers uit 2013 had 9% het laatste jaar 4-FA gebruikt (Nabben, Benschop & Korf, 2014), onder Amsterdamse cafébezoekers uit 2014 was dat 12% (Benschop, Nabben & Korf, 2015), onder Amsterdamse coffeeshop-bezoekers uit 2015 eveneens 12% (Nabben, Benschop & Korf, 2016), en in een landelijke internetsurvey onder uitgaanders uit 2016 was dat maar liefst 25% – een prevalentie gelijk aan die van cocaïne en amfetamine (Monshouwer et al., 2016). Bij de testservices van het landelijke Drugs Informatie en Monitoring Systeem stond 4-FA in 2016 met 10% van alle door gebruikers aangeleverde monsters op de derde plaats (DIMS, 2017). En dat 4-FA ook is doorgedrongen tot de mainstream populatie, blijkt uit het feit dat van in 2016 onderzochte Amsterdamse mbo’ers 7% ervaring had met 4-FA (Nabben et al., 2017).

In mei 2017 werd 4-FA opgenomen in de Opiumwet, op advies van het Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs dat op verzoek van het ministerie van VWS een risicoanalyse uitvoerde. (CAM, 2016). Een belangrijk volksgezondheidsrisico dat uit die analyse naar voren kwam had betrekking op *“de legale status en het gemak waarmee de stof te bestellen is voor een geringe prijs”* (p. 13). De vraag is echter in hoeverre de legale status, prijs en beschikbaarheid van invloed zijn op de omvang van het 4-FA gebruik. In een kwalitatieve studie onder 25 Nederlandse ervaren gebruikers bleek de legale status geen relevante factor in de keuze om NPS te gebruiken (Van Amsterdam et al., 2015), in een websurvey onder 249 4-FA gebruikers rapporteerde een minderheid van 18% het middel te gebruiken wegens de legale status (Linsen et al., 2015) en ook in een survey onder 371 4-FA gebruikers, uitgevoerd kort voor het verbod van kracht werd, rapporteerde 78% niet van plan te zijn hun gebruik aan te passen na ingang van het verbod (Van der Pol et al, 2017). Tegen deze achtergrond onderzochten we in hoeverre legale status een factor is in de motivatie voor NPS gebruik onder een bredere groep van NPS gebruikers.

NPS-transnational

In het kader van *NPS-transnational*, een Europees onderzoeksproject rond NPS gebruik in zes verschillende landen, hielden we in 2016 een survey onder 1.189 Nederlandse volwassenen (18+) die het laatste jaar NPS hadden gebruikt. Respondenten werden geworven op festivals, in clubs en via drugsgerelateerde internetfora en social media. Zie voor een uitgebreide beschrijving van het onderzoeksproject en het veldwerk Benschop et al. (2017). Eén van de zeven secties van de gehanteerde vragenlijst ging over motieven voor NPS gebruik. Respondenten werd hierin onder andere gevraagd hoe vaak zij NPS gebruikten om de volgende redenen: 1) vermeende legale status, 2) slechte kwaliteit van andere (traditionele) drugs, 3) prijs, en 4) omdat andere (traditionele) middelen moeilijk te verkrijgen zijn. Respondenten konden per reden op een 5-puntschaal aangegeven in hoeverre het een rol speelde in hun gebruik (1 = (bijna) nooit, 2 = soms, 3 = ongeveer de helft van de keren, 4 = meestal, 5 = (bijna) altijd).

Deze redenen werden de respondenten voorgelegd over NPS in het algemeen en niet alle NPS hebben of hadden een legale

status. Daarom is uit de totale onderzoekspopulatie een selectie gemaakt van de 366 respondenten die het laatste jaar uitsluitend 4-FA hadden gebruikt en geen andere NPS. Ter contrast is tevens een groep geselecteerd van de 306 respondenten die het laatste jaar 2C-B hadden gebruikt. 2C-B waart al heel lang rond op de Nederlandse drugsmarkt. Hoewel het middel als sinds 1997 is opgenomen in de Opiumwet, en sinds 2001 tevens in de 1971 *United Nations Convention on Psychotropic Substances*, wordt 2C-B nog tot de NPS gerekend (Nugteren-van Lonkhuyzen et al., 2015). Het verbod heeft 2C-B niet doen verdwijnen: onder Amsterdamse clubbers en ravers uit 2013 had 14% het laatste jaar 2C-B gebruikt (Nabben, Benschop & Korf, 2014) en in het landelijke uitgaansonderzoek van 2016 was dat 10% (Monshouwer et al., 2016). Het was niet mogelijk een groep te selecteren die uitsluitend 2C-B had gebruikt en geen andere NPS (71% van de 2C-B gebruikers had het laatste jaar bijvoorbeeld ook 4-FA gebruikt). Het contrast bestaat dus uit een groep die uitsluitend een op dat moment legale NPS gebruikte, versus een groep die (ook) minimaal één illegale NPS gebruikte.

Achtergrondkenmerken

Zowel uitsluitend 4-FA gebruikers als (ook) 2C-B gebruikers zijn voornamelijk jongvolwassen (18-24 jaar) studenten (Tabel 1). Uitsluitend 4-FA gebruikers zijn vaker vrouw en komen vaker uit kleine of middelgrote plaatsen, maar over het algemeen zijn beide onderzoeksgroepen qua achtergrondkenmerken grotendeels vergelijkbaar.

Tabel 1
Achtergrondkenmerken van uitsluitend 4-FA gebruikers en (ook) 2C-B gebruikers

	uitsluitend 4-FA gebruikers (n = 366)	(ook) 2C-B gebruikers (n = 306)	p
Geslacht			
man	44.9%	60.7%	.000
vrouw	55.1%	39.3%	
Leeftijd			
18-24	72.9%	76.4%	.481
25-34	25.2%	21.3%	
35+	1.9%	2.3%	
gemiddeld	22.8 jr.	22.8 jr.	.923
Woonplaats			
klein (<50.000 inw.)	35.3%	31.9%	.003
middel (50.000-100.000 inw.)	22.4%	14.0%	
groot (> 100.000 inw.)	42.3%	54.2%	
Woonsituatie			
bij ouders / familie	41.6%	41.0%	.975
huurwoning / op kamers	42.4%	43.9%	
eigen huis	14.9%	14.1%	
overig	1.1%	1.0%	
Opleidingsniveau			
geen / lagere school	1.1%	0.7%	.301
middelbare school / mbo	59.5%	65.0%	
hbo / universiteit / postdoc	39.4%	34.3%	
Arbeidsituatie			
student	59.0%	55.9%	.380
werkend	40.7%	43.1%	
overig	0.3%	1.0%	
Geworven via			
festivals/clubs	16.4%	19.9%	.234
internet	83.6%	80.1%	

Middelengebruik

Wat betreft het gebruik van conventionele middelen is er wel een groot verschil tussen beide groepen (Tabel 2). Hoewel het

merendeel van de uitsluitend 4-FA gebruikers wel degelijk ook traditionele psychoactieve middelen gebruikt – met name ecstasy – staat dat in geen verhouding tot het uitgebreide repertoire van de (ook) 2C-B gebruikers. Gemiddeld gebruikten de uitsluitend 4-FA gebruikers het laatste jaar 2.8 van de 13 middelen uit Tabel 2; bij de (ook) 2C-B gebruikers waren dat er 4.8 ($p = .000$).

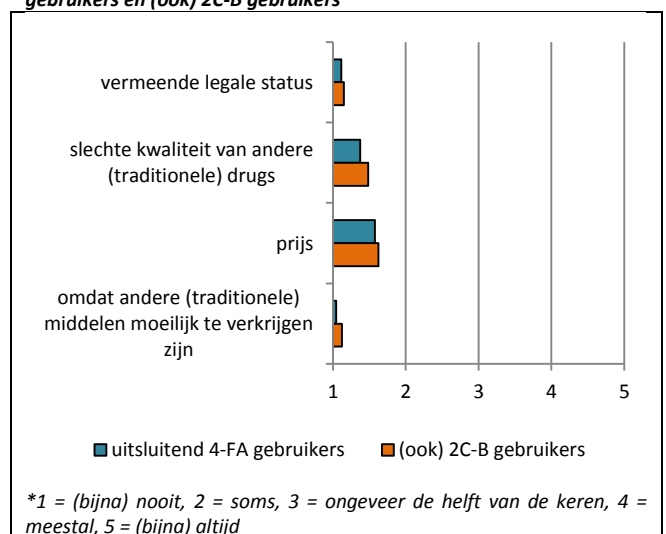
Tabel 2
Laatste jaar gebruik van conventionele middelen door uitsluitend 4-FA gebruikers en (ook) 2C-B gebruikers

	uitsluitend 4-FA gebruikers (n = 366)	(ook) 2C-B gebruikers (n = 306)	p
Middelengebruik laatste jaar			
cannabis	69.8%	84.9%	.000
amfetamine	38.0%	71.5%	.000
ecstasy	85.2%	93.1%	.001
cocaine	32.9%	55.4%	.000
paddo's	9.6%	25.9%	.000
lsd	3.3%	20.7%	.000
ketamine	13.5%	50.2%	.000
ghb	8.8%	28.2%	.000
crack	0%	1.3%	.043
heroïne	0%	2.3%	.004
methamfetamine	0%	1.3%	.043
niet-voorgescreven 'uppers'	13.3%	34.7%	.000
niet-voorgescreven 'downers'	4.4%	16.6%	.000

Motieven

Een (zeer) ruime meerderheid van de uitsluitend 4-FA gebruikers gaf aan (bijna) nooit NPS te gebruiken wegens vermeende legale status (93.6%), slechte kwaliteit van andere (traditionele) drugs (78.9%), prijs (70.2%), of omdat andere (traditionele) middelen moeilijk te verkrijgen zijn (96.7%). De gemiddelde score op de 5-puntschaal komt dan ook vooral wat betreft de legale status en betere verkrijgbaarheid dan traditionele middelen nauwelijks boven de minimale ondergrens (1) uit (Figuur 1).

Figuur 1
Gemiddelde score motieven voor NPS gebruik van uitsluitend 4-FA gebruikers en (ook) 2C-B gebruikers*

De (ook) 2C-B gebruikers laten een vrijwel identiek beeld zien (Figuur 1). Het aandeel dat (bijna) nooit NPS gebruikt wegens de genoemde vijf redenen is respectievelijk 92.0%, 74.2%, 70.4% en 90.1%. De gemiddelde scores zijn ook vergelijkbaar. Het enige significante verschil is dat (ook) 2C-B gebruikers iets vaker dan uitsluitend 4-FA gebruikers NPS gebruiken wegens

slechte verkrijgbaarheid van andere middelen (gemiddelde score 1.13 versus 1.04, $p = .003$), maar in beide groepen speelt dit voor verreweg het grootste deel dus (bijna) nooit rol.

Discussie

De centrale vraag in dit onderzoek is in hoeverre legale status, prijs en beschikbaarheid een rol speelden in het gebruik van 4-FA voordat het middel in mei 2017 werd opgenomen in de Opiumwet. Hiervoor is een groep volwassenen (18+) Nederlanders onderzocht die in 2016 het laatste jaar uitsluitend 4-FA (en geen andere (illegale) NPS) hadden gebruikt. Hun motieven voor gebruik zijn ter contrast afgezet tegen die van een groep die het laatste jaar (ook) 2C-B had gebruikt – een NPS die al sinds 1997 in Nederland verboden is. Beide onderzoeksgroepen waren grotendeels vergelijkbaar qua achtergrondkenmerken en in beide groepen werden meestal ook andere (traditionele) psychoactieve middelen gebruikt, maar de (ook) 2C-B gebruikers gebruikten wel meer verschillende middelen.

Legale status was voor uitsluitend 4-FA gebruikers net zo min een reden voor gebruik als voor (ook) 2C-B gebruikers. Alleen al het feit dat de meeste 4-FA gebruikers het laatste jaar ook ecstasy gebruikten, had daarop kunnen wijzen. Ook prijs, beschikbaarheid en kwaliteit speelden geen rol van betekenis. Het ligt voor de hand om een link te leggen tussen legaliteit enerzijds en lagere prijs, betere beschikbaarheid en betrouwbaardere kwaliteit anderzijds. In veel gevallen zal dat inderdaad de marktwerking zijn. Ondanks de illegale status is ecstasy in Nederland echter over het algemeen vrij makkelijk verkrijgbaar, zeer betaalbaar en van constante goede kwaliteit. Een ecstasypil kost gemiddeld €4,10 – 4-FA was in 2016 zelfs een paar dubbeltjes duurder (€4,40) (DIMS, 2017). Gebruikers gaven voor het in werking treden van het verbod ook aan dat 4-FA niet makkelijker aan te schaffen of zuiverder is dan ecstasy (Van der Pol et al., 2017). Cijfers van de Amsterdamse testservice uit 2016 wijzen bovendien uit dat 87% van de ecstasypillen volledig zuiver is (uitsluitend MDMA bevatten), tegenover slechts 41% van de 4-FA pillen (veel 4-FA pillen bevatten ook een kleine hoeveelheid MDMA) (Nabben et al., 2017).

Gezien deze resultaten is het de vraag of het verbod op 4-FA van invloed zal zijn op prijs, beschikbaarheid en kwaliteit en daarmee zal leiden tot een afname in gebruik. Mogelijk bestaat onder gebruikers de indruk dat legale middelen ook veiliger middelen zijn (Van Amsterdam, Nutt & Van den Brink, 2013), maar deze notie is niet vanzelfsprekend (McElrath & O'Neill, 2011; The Guardian, 14 juni 2016; Van der Pol et al., 2017) en een verbod hoeft om die reden dus niet direct van invloed te zijn op gebruik. Bovendien blijken – ook in de inleiding aangehaalde onderzoeken – andere motieven vaak belangrijker, met name voorkeur voor (sterkte en duur van) bepaalde specifieke effecten. Qua effecten neemt 4-FA een plek in tussen ecstasy en amfetamine en combineert voor gebruikers daarmee het beste van twee werelden, wat 4-FA volgens Linsen et al. (2015) de potentie geeft om meer te zijn dan alleen een voorbijgaande NPS. En ook Sutherland et al. (2017) redeneert dat legaliteit en beschikbaarheid meer opportunistische en veranderlijke redenen zijn, maar dat motieven gebaseerd op voorkeur en superioriteit ten opzichte van andere middelen een op langere termijn aanhoudende populariteit van een middel suggereren. Zo beschouwd is het niet aannemelijk dat de strafbaarstelling van 4-FA veel invloed zal hebben op het gebruik. Kort na het verbod lijkt wel schaarste van 4-FA aanbod te zijn ontstaan, maar bij een aanhoudende vraag kan het aanbod, langs een andere weg, op termijn weer toenemen (Van der Pol et al., 2017).

Referenties

- Barratt, M.J., Cacic, V. & Lenton, S. (2013) Patterns of synthetic cannabinoid use in Australia. *Drug and Alcohol Review*, 32(2), 141-146.
- Benschop, A., Bujalski, M., Dabrowska, K., Demetrovics, Z., Egger, D., Felinczi, K., Henriques, S., Kalo, Z., Kamphausen, G., Korf, D.J., Nabben, T., Silva, J.P., Van Hout, M.C., Werse, B., Wells, J., Wieczorek, L. & Wouters, M. (2017) *New Psychoactive Substances: transnational project on different user groups, user characteristics, extent and patterns of use, market dynamics, and best practices in prevention*. NPS-transnational Project (HOME/2014/JDRU/AG/DRUG/7077).
- Benschop, A., Nabben, T. & Korf, D.J. (2015) *Antenne 2014. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Benschop, A., Nabben, T. & Korf, D.J. (2011) *Antenne 2010: Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Brunt T.M., Poortman A., Niesink R.J. & Van den Brink W. (2011) Instability of the ecstasy market and a new kid on the block: mephedrone. *Journal of Psychopharmacology*, 25(11), 1543-1547.
- CAM (2016) Risicobeoordeling 4-fluoramfetamine (4-FA). Bilt-hoven: Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs.
- Carhart-Harris, R.L., King, L.A. & Nutt, D.J. (2011) A web-based survey on mephedrone. *Drug and Alcohol Dependence*, 118(1), 19-22.
- Corazza, O., Simonato, P., Corkery, J., Trincas, G. & Shifano, F. (2014) "Legal highs": Safe and legal "heavens"? A study on the diffusion, knowledge and risk awareness of novel psychoactive drugs among students in the UK. *Rivista di Psichiatria*, 49(2), 89-94.
- DIMS (2017) *Jaarbericht 2016*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- EMCDDA (2014) *European Drug Report 2014: Trends and development*. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- EMCDDA (2017) *European Drug Report 2017: Trends and development*. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- Hockenull, J., Murphy, K.G., Paterson, S. (2016) Mephedrone use is increasing in London. *The Lancet*, 387(10029), 1719-1720.
- Linsen, F., Koning, R.P., Van Laar, M., Niesink, R.J., Koeter, M.W. & Brunt, T.M. (2015) 4-Fluoroamphetamine in the Netherlands: more than a one-night stand. *Addiction*, 110(7), 1138-1143.
- McElrath, K. & O'Neill, C. (2016) Experiences with mephedrone pre- and post-legislative controls: Perceptions of safety and sources of supply. *International Journal of Drug Policy*, 22(2), 120-127.
- Measham, F., Moore, K., Newcombe, R. & Welch, Z. (2010) Tweaking, bombing, dabbing and stockpiling: The emergence of mephedrone and the perversity of prohibition. *Drug and Alcohol Today*, 10(1), 14-21.
- Monshouwer, K., Van der Pol, P., Drost, Y.C. & Van Laar, M.W. (2016) Het Grote Uitgaansonderzoek 2016. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Nabben, T., Benschop, A. & Korf, D.J. (2014) *Antenne 2013: Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben, T., Benschop, A. & Korf, D.J. (2016) *Antenne 2015. Trends in alcohol, tabak, en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben, T., Luijk, S.J., Benschop, A. & Korf, D.J. (2017) *Antenne 2016. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

- Niesink, R. Croes, E. & Brunt, T. (2016) 4-Fluoramfetamine: een nieuwe ster aan het drugsfirmament? *Verslaving*, 12(2), 132-139.
- Nugteren-van Lonkhuyzen, J.J., Van Riel, A.J.H.P., Brunt, T.M. & Hondebrink, L. (2015) Pharmacokinetics, pharmacodynamics and toxicology of new psychoactive substances (NPS): 2C-B, 4-fluoroamphetamine and benzofurans. *Drug and Alcohol Dependence*, 157, 18-27.
- Sande, M. (2016) Characteristics of the use of 3-MMC and other new psychoactive drugs in Slovenia, and the perceived problems experienced by users. *International Journal of Drug Policy*, 27, 65-73.
- Soussan, C. & Kjellgren, A. (2016) The users of Novel Psychoactive Substances: Online survey about their characteristics, attitudes and motivations. *International Journal of Drug Policy*, 32, 77-84.
- Sutherland, R., Bruno, R., Peacock, A., Lenton, S., Matthews, A., Salom, C., Dietze, P., Butler, K., Burns, I., Barratt, M.J. (2017) Motivations for new psychoactive substance use among regular psychostimulant users in Australia. *International Journal of Drug Policy*, 43, 23-32.
- The Guardian, 14 juni 2016. *Legal highs seen as affordable alternative drugs, survey shows*.
- Van Amsterdam, J., Nutt, D. & Van den Brink, W. (2013) Generic legislation of new psychoactive drugs. *Journal of Psychopharmacology*, 27(3), 317-324.
- Van Amsterdam, J.G.C., Nabben, T., Keiman, D., Haanschoten, G. & Korf, D. (2015) Exploring the attractiveness of New Psychoactive Substances (NPS) among experienced drug users. *Journal of Psychoactive Drugs*, 47(3), 177-181.
- Van der Pol, P., Nijkamp, L., Nabben, T. & Van Laar, M. (2017) *4-FA. 4-Fluoramfetamine: gebruikers en gebruik in beeld*. Utrecht/Amsterdam: Trimbos-instituut & Bonger Instituut voor Criminologie.
- Van Laar, M., Cruys, G., Van Gageldonk, A., Van Ooyen-Houben, M., Croes, E., Meijer, R. & Ketelaars, T. (2012) *The Netherlands Drug Situation 2011*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Werse, B. & Morgenstern, C. (2012) How to handle legal highs? Findings from a German online survey and considerations on drug policy issues. *Drug and Alcohol Today*, 12(4), 222-231.
- Winstock, A. Mitcheson, L. & Marsden, J. (2010) Mephedrone: still available and twice the price. *The Lancet*, 376(9752), 1537.
- Winstock, A.R., Lawn, W., Deluca, P. & Borschmann, R. (2015) Methoxetamine: An early report on the motivations for use, effect profile and prevalence of use in a UK clubbing sample. *Drug and Alcohol Review*, 35(2), 212-217.
- Wood, D.M., Hunter, L., Measham, F. & Dargan, P. I. (2012) Limited use of novel psychoactive substances in South London nightclubs. *QJM*, 105, 959-964.
- Zawilska, J.B. & Andrzejczak D. (2015) Next generation of novel psychoactive substances on the horizon—A complex problem to face. *Drug and Alcohol Dependence*, 157 (2015), 1-17.

Het **Bonger Bulletin** rapporteert en bespreekt de resultaten van onderzoeken die zijn uitgevoerd door het Bonger Instituut voor Criminologie.

Bonger Instituut voor Criminologie
 Faculteit der Rechtsgeleerdheid,
 Universiteit van Amsterdam

Postbus 1030
 1000 BA Amsterdam

+31 (0)20 525 3918
 bonger-fdr@uva.nl
 www.uva.nl/bonger

